

İŞGALDEN İLHAKA: İSRAİL'İN FİLİSTİN TOPRAKLARINDA UYGULADIĞI KAMULAŞTIRMA POLİTİKALARI

Emine D. KAYA*

1967 Savaşını takip eden süreçte inşa edilmeye başlayan ve yıllar içinde Golan Tepeleri'nden Batı Şeria'ya ve Gazze'ye kadar uzanan yerleşimler, İsrail-Filistin çatışmasının odak noktası haline gelmiştir. Zamanla yerleşimler geçici bir askeri işgalden, kalıcı bir soruna dönüşmüşlerdir. İsrail işgal ettiği bölgelerin geleceğini belirlemek için yerleşimler kurarken, bu toprakların aslında Filistinlilerin geleceği olduğu gerçeğinin üstünü örtmeye çalışmıştır. Nitekim bir devletin var olabilmesi için yegâne unsur şüphesiz topraktır. Bir toplumun varlığını sürdürmesi için bütüncül bir toprak parçası üzerinde egemenliğini sağlaması gerekmektedir. Bu durum göz önüne alındığında bir Filistin Devletinin var olabilmesi için bütün bir toprak parçasına ihtiyaç duyulmaktadır. Oysa Gazze ve Batı Şeria'nın kopukluğu bir yana yerleşimlerin Batı Şeria'yı parçalara ayırması bu durumu imkânsız hale getirmektedir. Yerleşimlerin var olması bile toprakları parçalamaya ve Filistin devletinin varlığını tehdit etmeye yeterken, yerleşimler için arazi bulma, yerleşimlere altyapı, kamu ve sağlık hizmeti götürme gibi her türlü faaliyet Filistin topraklarında işgali daha da genişletmektedir. İsrail devleti, bütün bu işgal sürecini yasal düzenlemeler eliyle kamufle etmekte ve özellikle toprakların kamulaştırılması yolu ile Filistinlilerin topraklarına el koymaktadır. Bu çalışmada, İsrail'in Filistin topraklarını hangi kamulaştırma gerekçeleri ile

* Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü Orta Doğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkileri Doktora Programı, eminednzkaya@gmail.com

nasıl ilhak ettiği anlatılacak ve meşru bir zemin yaratmak adına çıkardığı yasalar ve yönetmeliklerle hukuku araçsallaştırma ve Filistinlilerin haklarını sistematik olarak ihlal etme süreci analiz edilecektir.

KAMULAŞTIRMA YOLUYLA YERLEŞİMCİLERE ARAZİ TAHSİSİ: FİLİSTİN TOPRAKLARININ İLHAKI

İsrail, Batı Şeria'da olabildiğince çok toprağı ele geçirmek amacıyla “yasal” ve “idari” prosedürlere dayanan kompleks bir mekanizma oluşturmuştur. Bu mekanizma içinde yer alan en etkili yöntem ise ‘arazi kamusallaştırması’ olarak karşımıza çıkmaktadır. İsrail, kamusallaştırma faaliyetleriyle Batı Şeria'da gelecekte kurulacak yerleşimler için arazi tahsisi yaparken diğer yandan Filistinlilere ait toprakları en aza indirmeyi hedeflemektedir. İsrail'in yerleşimlere kamulaştırma yoluyla arazi tahsisi sağladığı yöntemler, ‘askeri emirle kamulaştırma ve kapalı askeri bölgeler’, ‘hazine arazilerinin tescili’, ‘gaip araziler ve mülkler’, ‘kamu ihtiyacı için kamulaştırma’ başlıkları altında incelenecektir.

Askeri Emirlerle Kamusallaştırma ve Kapalı Askeri Bölge İlanı

1967'de Batı Şeria'nın işgalinden 1983 yılına kadar geçen süre içinde topraklar üzerinde genel olarak askeri ihtiyaçlar gerekçe gösterilerek kamusallaştırma yapılmıştır. Bunun neticesinde 1967-1983 yılları arasında toprakların kamusallaştırılması için on binlerce askeri emir yayınlanmış ve sonuçta 30.000 ila 47.000 dönüm arazi İsrail kontrolüne geçmiştir.¹ Bu durum açıkça uluslararası hukuka ayırıdır. Uluslararası hukuka göre işgalci devlet işgal bölgesindeki arazi ve binaları geçici olarak kullanabilir ancak mülkiyetleri üzerinde hak iddia edemez. Ayrıca geçici olarak kullanılan arazinin kira bedelini de tazminat olarak ödemek zorundadır.² İsrail, bu yükümlülükleri yerine getirmediği gibi güvenlik gerekçesiyle veya askeri amaçlarla el koyduğu bu arazilere daha sonra yerleşimler kurmuş ve geçici olan bu el koyma durumu yerleşimler yoluyla *de facto* olarak daimî hale getirilmiştir. Kamusallaştırma sonrasında kurulan yerleşimler, önce Nahal³ olarak kurularak askeri yerleşim süsü verilmiş sonrasında ise sivil yerleşimlere dönüştürülmüştür. Bu durumun kanıtlarından biri Haaretz Gazetesinin ortaya çıkardığı 1970'li yıllara ait ‘Kiryat Arba Yöntemi’ belgesidir. Belgede 250 konutun askeri gerekçeler öne sürülerek inşa edilmesi emri verilmektedir. Ancak aynı belgede asıl amacın daha sonra

1 Yifat Holzman Gazit, *Land Expropriation in Israel: Law, Culture and Society*, (Burlington: Ashgate Publishing, 2007), 131.; Eyal Hareveni, “By Hook and by Crook Israeli Settlement Policy in the West Bank”, çev: Deb Reich, (B'Tselem, 2012), 22.

2 The Hague Convention 1907, (Art.53), <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/195>, (eriş. tar. 7 Aralık 2024).

3 Nahal, bünyesinde tarımsal ve askeri faaliyetleri birleştiren ve bu şekilde diğer yerleşimlerin de korunmasını sağlayan bir yerleşim türüdür. Bkz: Irgving Heymont, “The Israeli Nahal Program”, *Middle East Journal*, 21/22, (1967).

askeri yerleşimi sivil yerleşime dönüştürmek olduğu da belirtilmektedir.⁴ Bu uygulamayla Filistinlilerin toprakları zorla ellerinden alınarak Yahudi yerleşimcilere devredilmiştir.

1969-1983 yılları arasında askeri emirle ele geçirilen araziler üzerinde 44 yerleşim yeri ve yerleşke kurulmuştur. Yerleşim yeri kurulduktan sonra araziler hazine arazisi olarak ilan edilmiştir. Söz konusu yerleşimlerin günümüzde de varlığı devam etmektedir.⁵ 1967-2014 yılları arasında askeri emirlerle %67'si Filistinlilerin özel arazileri olmak üzere 100.000 dönümden fazla arazi ele geçirilmiştir.⁶ Ele geçirilen arazilerin fiili olarak sadece %45'i kullanılmaktadır. Kullanılan alanın %26'sında ise yerleşim yeri inşa edilmiştir. Kullanılmayan %55'lik kısım ise yerleşimlerin tarım arazileri olarak ve gelecekteki yerleşimlere arazi tahsisi sağlamak için bırakılmıştır.⁷ Askeri emir ile Filistinlilerin özel arazilerinin yanı sıra yerleşim kurmak amacıyla Filistin vakıf topraklarına da el konmuştur. Akiva Eldar'ın araştırmasına göre Batı Şeria'nın %3,5'ine denk gelen 55.000 dönümlük arazinin kontrolü İsrail'e geçmiş ve söz konusu topraklar Ayrım Duvarı inşaatı ve üç İsrail yerleşiminin kurulması için kullanılmıştır.⁸

İsrail'in güvenlik gerekçesi ve askeri ihtiyaçlar nedeniyle Filistin topraklarını kamulaştırması sıklıkla Filistinli toprak sahiplerinin itirazları ile karşılaşmıştır. Topraklarının kamusallaştırılmasına karşı mahkemeye itiraz dilekçesi veren Filistinliler, 1979 yılına kadar mahkemeden güvenlik için kamusallaştırmanın gerekli olduğuna dair tek tip bir cevap almışlardır.⁹ Ancak bu gidişat 1979 yılında gerçekleşen Elon Moreh davasıyla değişmiştir. Askeri emirle ele geçirilen arazi üzerine Elon Moreh Yerleşiminin kurulması kararından sonra toprak sahibi olan Filistinliler itirazlarda bulunmuştur. Söz konusu davada tanık olarak dinlenen İsrail'deki en önemli yerleşim hareketlerinden biri olan Gush Emunim yerleşimcilerinin, yerleşimin askeri amaçla kurulduğu savunmasına itiraz etmesi davanın önceki davalardan farklı bir boyut kazanmasına neden olmuştur. Yerleşimcilerin amaçlarının siyasi ve ideolojik bir yerleşim kurmak olduğunu açıklamalarından sonra Yüksek Mahkeme araziye el koyma amacıyla kullanım amacının farklı olduğuna karar vererek kamulaştırmayı iptal etmiştir. Ayrıca Yüksek Mahkeme askeri

4 Yotam Berger, "Secret 1970 Document Confirms First West Bank Settlements Built on a Lie", *Haaretz*, 10 Nisan 2018, <https://www.haaretz.com/israel-news/.premium-document-confirms-first-settlements-built-on-a-lie-1.5416937>, (eriş. tar. 7 Aralık 2024).

5 Peace Now, "The Bluff Behind Land Takeovers as a Military Necessity Revealed", Temmuz 2016.

6 Dror Etkes, "Seize the Moral Law Ground: Land Seizure for Security Needs in the West Bank", çev: Talia Krevsky, (Dionika, 2018), 4.

7 Etkes, "Seize the Moral Law Ground: Land Seizure for Security Needs in the West Bank", 6-8.

8 Akiva Eldar, "Documents: Israel Used Waqf Land to Build Settlements, Separation Fence", *Haaretz*, 5 Ağustos 2012, <https://www.haaretz.com/waqf-claims-land-creep-to-settlers-1.5277177>, (eriş. tar. 7 Aralık 2024).

9 Etkes, *Seize the Moral Law Ground: Land Seizure for Security Needs in the West Bank*, 22.

amaçla arazilere el konulmasını yasaklamamakla birlikte Filistinlilerin özel mülklerinin yerleşim için kamulaştırılmasını yasaklamıştır.¹⁰

Elon Moreh davasından 1993 Oslo Anlaşmasına kadar geçen süre içinde askeri emirle kamulaştırmanın tamamen kalktığı söylenemese de sıklıkla başvurulan bir yöntem olmaktan da çıkmıştır. Ancak 1990'lardan başlayarak özellikle 'kestirme yolların'¹¹ ve 'Ayrım Duvarının' inşası için askeri emirler kullanılarak arazilere el konulduğu görülmektedir¹² Ayrım Duvarının inşası için çoğu tarım arazisi olan özel mülkiyetteki yaklaşık 30.621 dönüm Filistin toprağı kamusallaştırılmış, buralardaki zeytin ağaçları ve yetiştirilen mahsuller yerinden sökülmiş ve duvarın %88'i Filistin toprakları üzerine kurulmuştur.¹³ Filistin topraklarının işgali bununla sınırlı kalmamıştır. İsrail'in askeri emir ile kamulaştırdığı araziler üzerine kurulan yerleşimlerin İsrail toprakları ve diğer yerleşimler ile bağlantı kurabilmesi için inşa edilen yollar da Filistin toprakları üzerinden geçmektedir.

Kestirme yol adı verilen bu yollar bir süre sonra Batı Şeria'yı saran bir ağ haline gelmiştir. Filistinlilerin kullanımına yasak olan bu yol ağı, Batı Şeria'yı parçalayıp Filistin toplumu içindeki bağlantıyı kopmakta ve Filistin köylerini kendi sınırlarına hapsedip genişlemelerini engelleyerek Filistin'de kentsel gelişimi baskılamaktadır.¹⁴ Kestirme yolların bölgenin demografisi üzerinde de etkisi bulunmaktadır. Yerleşimleri diğer yerleşimler ve İsrail merkezlerine bağlayan her yeni yol çalışması, yapıldığı güzergahta Yahudi yerleşimci sayısını arttırmaktadır. Dolayısıyla sadece yerleşimler değil, aynı zamanda bunları birbirlerine bağlayan yollar da İsrail işgalini genişletmekte ve demografiyi Filistin aleyhine bozmaktadır.

Filistin topraklarının kontrolünü ele geçirmek için uygulanan en etkili yöntemlerden bir diğeri ise bir araziye 'kapalı askeri bölge' olarak ilan etmektir. Kapalı askeri bölgelerin tabi olduğu İsrail Savunma (acil durum) Yönetmeliğinin 125. Maddesine göre bir ordu komutanı bir emir yayınlarak herhangi bir alanı veya yeri kapalı bölge olarak ilan edebilme yetkisine sahiptir.

10 Izzat Muhammad Mustafa Dweikat et al. v. Government of Israel, HCJ 390/79, <http://www.hamoked.org/Document.aspx?dID=1670>, (eriş. tar. 7 Aralık 2024).

11 İsrail 1967 işgalinden sonra Filistin topraklarında kapsamlı bir yol sistemi oluşturmaya çalışmıştır. Özellikle 1993 yılından sonra İsrail'in kontrolünde olan Batı Şeria'daki yerleşimler arasında yapmış olduğu yollar, Kestirme Yollar Ağı (Bypass Road Network) olarak bilinmektedir. Bu yolların inşası ile amaçlanan İsrail'in kontrolünde bulunan yerleşimler, askeri üsler gibi yapılarla İsrail arasında bağlantı sağlamaktır. Bkz: Ahmad A. El-Atrash, vdğr, "Planing Towards a Sustainable Land Transportation System in a Future Palestinian State", Journal of Nature Science and Sustainable Technology, 2/3, (2009), 310.

12 Dror Etkes ve Hagit Ofran, "Breaking the Law in the West Bank. One Vialation Leads to Another: Israeli Settlement Private Palestinian Property", (2006), 11.

13 Eyal Hareuveni, "Arrested Development: The Long Term Impact of Israel's Separation Barrier in the West Bank", (B'Tselem, 2012), 9,14.

14 Yehezkel Lein, "Land Grab, Israels Settlement Policy in the West Bank", Yael Stein (ed), (B'Tselem, 2002), 50.; Nir Shalev ve Alon Cohen-Lifshitz, "The Prohibited Zone: Israeli Planning Policy in the Palestinian Villages in Area C", (BİMKOM, 2008), 18.

Bu emir yürürlükte olduğu sürece özel izin olmadıkça bölgeye giriş ve çıkışlar yasaklanmaktadır.¹⁵ Bir araziyi güvenlik gerekçesi ileri sürülerek ve/veya askeri eğitim için kullanılmak üzere kapatma uygulamasına 1967 savaşıdan hemen sonra başlanmış, 1967 sonunda 658.000 dönüm arazi kapalı askeri bölge olarak ilan edilmiştir.¹⁶ Sonraki süreçte de kapalı askeri bölge ilanları devam etmiştir. Davar Gazetesine göre 1972 yılında kapalı askeri bölgelerin toplam arazisi 2,5 milyon dönüme ulaşmıştır. Ancak Kerem Navot Raporuna göre bu alan 1,5 milyon dönümdür. Her iki olasılıkta da çok kısa bir sürede kapalı askeri alanlarda önemli artışların yaşandığı aşıkardır.¹⁷ 2015 yılı itibariyle 1,765 milyon dönümlük arazi yani Batı Şeria'nın yaklaşık üçte biri kapalı askeri bölge olarak tanımlanmış ve bu alanın %29'u yerleşimlerin yetki alanlarına dahil edilmiştir.¹⁸ Ayrıca kapalı askeri bölge olarak ilan edilen arazilerin yaklaşık 376.000 dönümünü, yani toplam alanın %21'ini Filistinlilerin özel arazileri oluşturmaktadır.¹⁹

Kapalı bölge olarak ilan edilen araziler, işgalin ilk 10 yılında resmi olarak onaylanmasa da gayri resmi olarak uygulanan bir yerleşim planı olan Allon Planı²⁰ ile de uyumluluk göstermektedir. Kapalı askeri bölgeler ve Allon Planı arasındaki bu uyum askeri eğitim için bölgelerin kapatılmasının bir bahane olduğunu, asıl amacın yerleşimlerin geniş alanlara yayılmasını sağlayarak bölgenin kontrolünü ele geçirmek olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Dikkat çekici bir diğer nokta kapalı askeri bölgelerin yerleşim alanlarıyla çakışmamasıdır. Bu durum İsrail'in Batı Şeria'da daha fazla toprağı kontrol altına almak ve Filistin bölgelerini parçalamak için yerleşimlere ek olarak kapalı askeri bölge uygulamasını kullandığının bir diğer kanıtı niteliğindedir.

Kapalı askeri bölgeler içinde eğitim amacıyla ilan edilen 'ateşleme bölgeleri' (*firing zone*) de Filistinlilerin yaşadıkları bölgelerde yoğunlaşmıştır. Yaklaşık 38 Filistin topluluğunun yaşadığı, C bölgesinin %30'u ateşleme bölgesidir. Bu bölgeler ateşleme bölgesi olarak ilan edildikten sonra inşaat faaliyetleri yasaklanmış, alan içinde bulunan Filistinlilere ait evlere yıkım emri çıkarılmış ve bölge sakinleri zorla başka bölgelere transfer edilmekle karşı karşıya bırakılmışlardır. Bölgede kaçak olarak inşa edilen evlere ise yıkım kararları çıkarılmıştır.²¹ Bu bölgelerin çoğunda yaşayan Filistinlilerin başlıca geçim

15 The Defence (Emergency) Regulations, 1945, <http://nolegalfrontiers.org/military-orders/mil029ed2.html?lang=en>, (eriş. tar. 7 Aralık 2024).

16 Dror Etkes, "A Locked Garden: Declaration of Closed Area in West Bank", (Kerem Navot, 2015), 8.

17 Etkes, "A Locked Garden: Declaration of Closed Area in West Bank", 43.

18 Etkes, A Locked Garden: Declaration of Closed Area in West Bank, 9.

19 Etkes, A Locked Garden: Declaration of Closed Area in West Bank, 95.

20 Allon Planı hakkında bkz: Shlomo Gazit, Trapped Fools: Thirty years of Israeli Policy in the Territories, (London: Frank Cass Publishers, 2003), 250.; Geoffrey Aronson, Israel, Palestinians and the Intifada: Creating Facts on the West Bank, (New York Kegan Paul International, 1990), 14.

21 United Nation Office for the Coordination of Humanitarian Affairs Occupied Palestinian Territory, Firing Zones and Risk of Forcible Transfer, (4 Temmuz 2017), <https://www.ochaopt.org/content/firing-zones-and-risk-forcible-transfer>, (eriş. tar. 7 Aralık 2024); B'Tselem, "The South Hebron Hills",

kaynağı hayvancılık ve tarımdır. İsrail hem tarım arazilerini hem de meraların bulunduğu yerleri ateşleme bölgesi ilan ederek bu arazilere erişimi kısıtlamıştır. Bu nedenle bölge halkının gelirleri azalmış ihtiyaçlarını karşılayamayacak duruma gelmişler ve çoğu insani yardım kuruluşlarının gıda yardımına başvurmak zorunda kalmıştır.²² Filistinler sadece gelir kaybı ile açlık sorunu ile karşı karşıya değillerdir. Aynı zamanda ateşleme bölgelerine komşu olan yerleşkelerin her türlü altyapı ihtiyacı karşılanırken Filistinlilere hiçbir alt yapı hizmeti gitmemekte, burada yaşayan halk elektrik ve su gibi temel ihtiyaçlarından mahrum bir şekilde yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadır.

Kapalı askeri bölgeler, özellikle 2000'deki Aksa İntifadası sürecinde yerleşimleri Filistin saldırılarından koruma gerekçesi oluşturulan "güvenlik bölgeleri" ile daha fazla genişlemiştir. Ordunun, özellikle Filistin köylerine yakın olan yerleşimlerin çevresindeki alanlara yönelik çıkardığı kapatma emirleriyle ortaya çıkan bu bölgeler, yerleşimleri çevreleyen 300 ila 1000 dönümlük araziye kapsamaktadır. Bu yolla binlerce Filistinlinin toprağına el konulmuştur.²³ Batı Şeria'nın %54'üne karşılık gelen güvenlik bölgelerinin C bölgesi dışında A ve B bölgelerinde de bulunduğu görülmektedir. Güvenlik bölgesi ilanı sonrasında Filistinlilerin kendi özel mülkleri dahi olsa bölgeye girmeleri veya yerleşmeleri yasaktır. Oluşturulan kontrol noktaları ile Filistinliler İsrail izinlerine tabi duruma gelmiştir.²⁴ Güvenlik gerekçesi öne sürülerek el koyulan bu arazilerin çoğu farklı amaçlarla kullanılmaktadır. Bu topraklar daha sonra yerleşimcilerle tarım arazisi olarak veya yol, konut ve spor tesisleri inşası için tahsis edilmiştir.²⁵

Tapusuz Arazilerin Hazineye Tescili

Likud hükümetinin, 1979 Elon Moreh davasından sonra kullanılması zor hale gelen askeri emirlerle kamusallaştırma yerine Filistin topraklarını ilhak etmek için yeni bir yöntem bulması gerekmiştir. Hükümet aradığı çözümü Batı Şeria'daki toprakların çoğunun tapu kaydı olmadığına tespit edilmesi ile bulmuştur. Bu durum İsrail için bir avantaja dönüştürülmüş ve tapu kaydı olmayan topraklar hazine arazisi olarak ilan edilerek bu toprakların

-
- (1 Ocak 2013), https://www.btselem.org/south_hebron_hills, (eriş. tar. 7 Aralık 2024).
- 22 UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs Occupied Palestinian Territory, Life in a Firing Zone: The Masaffer Yatta Communities, (23 Mayıs 2013), <https://unispaal.org/DPA/DPR/unispaal.nsf/cf02d057b04d356385256ddb006dc02f/363291904ee21a2685257b740065f1d0?OpenDocument>, (eriş. tar. 7 Aralık 2024).
- 23 David Kretzmer ve Gila Svirsky, Access Denied: Israeli Measures to Deny Palestinians Access to Land Around Settlement, (B'Tselem, 2008), 32-33.
- 24 POICA, "The Israeli Security Zones make up 45.25% of the West Bank Including 158 Israeli Settlements".
- 25 Chaim Levinson, Settlers Using West Bank Security Zones to Expropriate Palestinian Land, Haaretz, (5 Temmuz 2015), <https://www.haaretz.com/security-zones-used-to-expand-settlements-1.5375266>, (eriş. tar. 7 Aralık 2024).

İsrail kontrolüne geçmesi sağlanmıştır.²⁶ Shlomo Gazit'in ifade ettiği gibi Elon Moreh davası hükümetin sözde güvenlik kisvesi altında toprakların kamusallaştırılmasına son vermiş olsa da bir kısıtlama olmaksızın çok daha geniş alanların İsrail kontrolüne geçmesini sağlayacak yeni bir yöntemin doğmasına da vesile olmuştur.²⁷

Ürdün yönetimi ve İngiliz manda döneminde toprak hukukuna yönelik düzenlemeler Osmanlı Devleti'nin 1878 yılındaki Arazi Kanunnamesine dayandırılmıştır. Dolayısıyla söz konusu dönemlerde, Batı Şeria'daki hazine arazisi tescil prosedürü de bu kanunnameye göre düzenlenmiştir.²⁸ İsrail de kendinden önceki yönetimlerin toprak kanunlarını referans almıştır. Ancak bu prosedürü yerleşimlerin genişlemesine hizmet edecek şekilde değiştirmiştir. Bunun en önemli nedeni ise hazine arazi olarak tescil edilecek arazilerin büyük çoğunluğunun Ürdün Vadisi ve Yahudiye Çölü'nde bulunmasıdır. Dönemin Likud hükümeti Arapların yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde yerleşimler kurmayı hedeflemiştir. Ancak bu hedefe uygun hazine arazileri ya yerleşim kurmak için çok küçük ya da topografik olarak uygun değildir.²⁹ Böylece İsrail kendi amaçlarına hizmet edecek şekilde eklemeler yaparak uygulayacağı hazine arazisi tescil prosedürünü yeni bir formata sokmuştur. Buna göre, bir arazi üç yıl ara verilmeden ekilmeli ve en az 10 yıl boyunca arazi üzerinde ekim yapılmalıdır, aksi halde araziler hazine arazisi olarak tescil edilecektir. Ayrıca tüm kamunun kullanımına açık olan mevat /orta malı araziler de hazine arazisi olarak kaydedilmiştir.³⁰ Bunlara ek olarak araziler kayalık ve ekilebilir alan olarak ayrılmış ve kayalık araziler hazine arazisi olarak ilan edilmiştir. Kayalık arazi ve ekilebilir arazinin ayrılamadığı durumlarda ise toplam arazinin %50'sinden fazlasında ekim yapılmadığı takdirde arazi yine hazine arazisi olarak kaydedilmektedir.³¹ Söz konusu şartlar, Filistin topraklarının büyük çoğunluğunun hazine arazisi olarak ilan edilebilmesi anlamına gelmektedir.

İsrail bu kuralları uygulayarak 1979-1992 yılları arasında Batı Şeria'da 913.000 dönüm araziye hazine arazisi olarak ilan etmiştir. Böylelikle, Ürdün dönemi ve İngiliz manda dönemi kayıtlarında bulunan 600.000 dönümlük hazine arazisiyle birlikte toplamda yaklaşık 1,5 milyon dönüm arazi yani Batı Şeria'nın %26,7'si hazine arazisi olarak kayıt altına alınmıştır.³² Hazine arazisi

26 George Bisharat, Land, Law and Legitimacy and the Occupied Territories, American University Law Review, 43, (1994), 538-539.

27 Shlomo Gazit, Trapped Fools: Thirty years of Israeli Policy in the Territories, (London: Frank Cass Publishers), 278.

28 Amjad Alqasis ve Nidal al Azza, Israeli Land Grab and Forced Population Transfer od Palestinians: A Handbook for Vulnerable Individuals and Communities", (Bethlehem: BADIL, 2013), 30.

29 Nir Shalev, Under Guise of Legality: Israel's Declaration of State Land in West Bank, (B'Tselem, 2012),14.; Gazit, Trapped Fools: Thirty years of Israeli Policy in the Territories, 276.

30 Alqasis ve Al Azza, Israeli Land Grab and Forced Population Transfer od Palestinians: A Handbook for Vulnerable Individuals and Communities, 36-38.

31 Shalev, Under Guise of Legality: Israel's Declaration of State Land in West Bank, 37.

32 Hareuveni, By Hook and by Crook Israeli Settlement Policy in the West Bank, 24.

olarak ilan edilen alanın %70'i yerleşimlerin yetki alanı, geriye kalan %30'luk oran ise Yerleşim Bölge Konseyleri sınırları içine sokulmuştur.³³ İsraili insan hakları örgütü Peace Now'un 2018 yılında yayınladığı rapora göre içinde Filistinlilerin özel arazilerinin olduğu hazine arazilerinin %99,76'sı yani yaklaşık 674.459 dönümü İsrail yerleşimlerinin ihtiyaçları için kullanılmıştır. Filistinlilerin kullanımına ise %0,24 yani yaklaşık 1.299 dönüm ayrılmıştır.³⁴ Hazine arazilerindeki yerleşimlerin genişletilmesi ve gelişmesi sorumluluğu Dünya Siyonist Örgütü'ne verilirken, bu arazilerde elektrik ve su gibi altyapı hizmetlerinin sağlanması görevi yerleşim belediyelerine verilmiştir.³⁵

Oslo sürecinin başında hazine arazisi tescilinde düşüş yaşansa da 1996 yılında Likud lideri Benjamin Netanyahu'nun başbakan olarak seçilmesiyle bu yöntem tekrar kullanılmaya başlanmıştır.³⁶ Hazine arazilerine ek olarak 1998 yılında 'tetkik sürecinde arazi' (*survey land*)³⁷ adı altında yeni bir kategori daha yaratılmıştır. Hazine arazisi olmayan ancak hazine arazisi olarak ilan edilebilecek araziler saptanarak bu kategori altında sınıflandırılmaktadırlar. Ancak uygulamada bu araziler ve hazine arazileri arasında bir ayırım yapılmamakta ve hazine arazisi statüsünde muamele görmektedirler.³⁸ İsrail'in bu araziler hakkında net bir bilgi sağlamayışından kaynaklanan hata payları olsa da Kudüs Uygulamalı Araştırma Merkezinin (*Applied Research Institute-Jerusalem/ARIJ*) 2016 yılında yapmış olduğu araştırmaya göre yaklaşık 666.327 dönüm arazi tetkik sürecindeki arazi olarak kaydedilmiştir. Yine hazine tescilleriyle ilgili rakamlar değişiklik gösterse de 2004-2016 tarihleri arasında yaklaşık olarak 290.000 dönüm arazinin bu şekilde tescil edildiği düşünülmektedir.³⁹ Bu durum günümüzde hazine tescilinin, Batı Şeria'daki yerleşimlere toprak tahsisi için etkili bir yöntem olarak kullanılmaya devam ettiğinin göstergesidir.

Hazine arazisi tescillerinin Filistinlilerin yaşamı üzerinde önemli etkileri olmuştur. Öncelikle hazine arazileri çoğunlukla Filistinlilerin yoğun olarak

33 Dror Etkes, *Blue and White Make Black: The Work of Blue Line Team in the West Bank*, (Kerem Navot, 2016), 7.

34 Peace Now, *Allocation of State Land in the West Bank—For Israelis Only*, https://peacenow.org.il/wp-content/uploads/2018/07/Lands_Allocated_to_Palestinians_ENG.pdf, (eriş. tar. 7 Aralık 2024).

35 ACRI, *Information Sheet – Allocation of State Land in OPT*, (23 Nisan 2013), <https://law.acri.org.il/en/2013/04/23/info-sheet-state-land-opt/>, (eriş. tar. 7 Aralık 2024).

36 Shalev, "Under Guise of Legality: Israel's Declaration of State Land in West Bank", 15.

37 Araştırma sürecindeki araziler ya hali hazırda inceleme altında olan ya da hazine arazisi olarak tescil etmeye uygun arazileri ifade eder. Bkz: Dror Etkes, *Out of Order: Civil Administration Eviction Orders from State Land 2005-2018*, (Hagel-Kerem Navot, 2019), 4.

38 Etkes, *Blue and White Make Black: The Work of Blue Line Team in the West Bank*, 10, 11.

39 UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, *Sharp Increase in Ratification of Declarations of State Land*, (Haziran 2016), <https://www.ochaopt.org/content/sharp-increase-ratification-declarations-state-land>, ; Applied Research Institute-Jerusalem, *Deceptive Israeli Measures Toward Unmovable Facts Alleged Israeli Legal Procedures to Loot Hundreds of Thousands of Dunums of Palestinian Lands in the OPT*, (2 Haziran 2016), <http://poica.org/2016/06/deceptive-israeli-measures-toward-unmovable-facts-alleged-israeli-legal-procedures-to-loot-hundreds-of-thousands-of-dunums-of-palestinian-lands-in-the-opt/>, (eriş. tar. 7 Aralık 2024).

yaşadıkları bölgelerde bulunduğu için mekânsal bir bölünmeye neden olmuştur. Bu durum Filistin topluluklarının gelişimini önemli ölçüde etkilemiştir.⁴⁰ Hazine arazileri üzerine inşa edilen çoğu yerleşimin yetki alanları bitişik değildir ve bazı durumlarda Filistin arazileri iki yerleşim yetki alanının arasında kalmaktadır. Yerleşimlerin yetki alanlarıyla çevrili olan topraklar özel arazi olsa bile Filistinlilerin araziye ulaşımını zorlaştırmaktadır. Bu durum ise Filistinlilerin mülkiyet hakkının ihlali anlamına gelmektedir.⁴¹

Hazine arazi tescillerinin Filistinliler üzerindeki en doğrudan sonucu verilen tahliye emirleridir. Tahliye emirlerinin amacı arazilerdeki Filistinlileri boşaltmak ve yerleşimcilerin kullanımına hazırlamaktır. İsrail'in bir şekilde hazine tescili için bahane bulamadığı noktada, tahliye emirlerinden destek aldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Böylece tahliye emirleri hazine arazisi ilanı için bir zemin oluşturmanın yanı sıra, Filistinlilerin gelişimini engellemek için kullanılan yollardan biri olmuştur.⁴² Sonuçta hazine arazisi olarak tescil etme yöntemi ile İsrail devleti sadece yerleşimlerin genişlemesi için arazi sağlamamış, aynı zamanda, Filistin köyleri, kasabaları arasına girerek toprak bütünlüğünü parçalamış, arazilerine ulaşmalarını engellemiş ve yaşadıkları bölgeden tahliye edilmeleri için bir araç olarak kullanılmıştır.

Gaip Mülkü ve Arazisi İlanı

1948 Arap-İsrail savaşı sonucunda yüzbinlerce Filistinli topraklarını kaybetmiş, başka ülkelere sığınmak zorunda kalmış veya evlerinden sürülmüştür. Yaşadıkları yeri kaybederken aynı zamanda mülklerini ve tüm varlıklarını da geride bırakmak zorunda kalmışlardır. İsrail ise bu mülkleri kullanabilmek adına 1950 yılında Gaip Kişilerin Mülkiyeti Kanunu'nu çıkarmıştır. Bu kanuna göre toprak veya mülk sahibi Filistinliler eğer düşman bir ülkede bulunuyorsa mülkleri gaip olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca İsrail sınırları içinde bulunan Filistinlilerin mülkleri de gaip olarak nitelendirilerek kayyum yönetimine bırakılmıştır. 1953 yılında gaip mülklerin tüm yönetimi Kalkınma İdaresi'ne devredilmiş ve bu kanun sayesinde 1954 yılına geldiğinde ele geçirilen topraklar 1.225.174 dönüme ulaşmıştır. İsrail ise bu topraklar üzerinde 350 yerleşim yeri kurmuştur.⁴³ İsrail'in 1967 Savaşı sonrasında Doğu Kudüs'ü ilhak etmesiyle birlikte Gaip Kişilerin Mülkiyet Kanunu bu bölge üzerinde de geçerli kılınmıştır. O dönem iktidarda olan İşçi Hükümeti tarafından sık başvurulmuş bir kanun olmasa da 1977'de Likud'un iktidarıyla

40 Shalev ve Cohen-Lifshitz, "The Prohibited Zone: Israeli planning policy in the Palestinian villages in Area C", 34.

41 Etkes, Blue and White Make Black: The Work of Blue Line Team in the West Bank, 31.

42 Etkes, Out of Order: Civil Administration Eviction Orders from State Land 2005-2018, 38-39,46.

43 Erhan Keleşoğlu, *İsrail Yurttaşları Filistinliler: Yurttaşlık, Kimlik, Siyaset*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Bilgi Yayınları, 2014), 96.; Hagit Ofran, "Annex and Dispossess: Use of the Absentees' Property Law to Dispossess Palestinians of Their Property in East Jerusalem", (Peace Now, 2020), 6.

birlikte bu durum değişmiştir. Likud söz konusu kanunu Filistinlilerin mülklerini yerleşimlere aktarmak için kullanmıştır.⁴⁴

1992 yılında Doğu Kudüs'te kişilere özel kurumlara veya derneklere devredilen mülklerin incelenmesi için bir komisyon oluşturulmuştur. Komisyonun hazırladığı Klugman Raporu, gaip mülk ve arazilerin yerleşim dernekleri tarafından tespit edilerek gaip mülklerden sorumlu olan kayyuma bildirildiğini ve kayyumun bildirilen yerleri araştırmadan ve söz konusu yerleri görmeden, bilginin doğru veya yanlışlığını teyit dahi etmeden mülkleri gaip olarak kayıt altına aldığını ortaya koymaktadır.⁴⁵ Belirlenen mülkler Kalkınma İdaresi aracılığıyla İsrail'in ulusal konut inşaat şirketi olan Amidar'a veya Yahudi Ulusal Fonuna aktarılmıştır. Bu kurumlar aracılığıyla da mülkler piyasa değerinin çok altında nominal ödemeler karşılığında yerleşim derneklerine kiralanmış veya satılmıştır.⁴⁶ Rapora göre Eski Şehir'deki mülkler Ateret Leyoshnah ve Ateret Cohanim yerleşim derneklerine, Silvan'daki mülkler ise Elad yerleşim derneğine verilmiştir.⁴⁷ 1992-1997 arası dönemde Gaip Mülkler Kanununun uygulanması durdurulsa da 1997'den günümüze kadar Filistinlilerin mülklerine el koymak için başvuru bir kanun olarak yürürlüktedir. Halen Kudüs'ün çeşitli bölgelerinde Filistinlilerin mülkleri gaip mülk beyan edilerek yerleşimcilere aktarılmaktadır.⁴⁸

İsrail Doğu Kudüs'ü ilhak ettiği için söz konusu kanunu burada uygulayabilse de Batı Şeria'nın geri kalanı işgal konumunda olduğu için kanun bu bölge üzerinde geçerli olmamıştır. Ancak kanunun burada da uygulayabilmek adına 1967 yılında Batı Şeria'daki terk edilmiş mülklere yönelik bir karar çıkarılmıştır. Bu karara göre 1967 savaşı öncesinde, sırasında veya sonrasında Batı Şeria'yı terk eden kişilerin mülkleri ve toprakları "terk edilmiş" olarak tanımlanmıştır. Terk edilmiş mülkler için atanan kayyum, İsrail Savunma Kuvvetleri Bölge Komutanlığı adına mülkü ele geçirme ve onu yönetme hakkına sahip olmuştur.⁴⁹ Daha sonra bu karar bir düşman ülkede ikamet eden veya düşman ülke sakinleri tarafından yönetilen işletmelerin mülkiyetini içerecek şekilde genişletilmiştir.⁵⁰ Bu karar ile ele geçirilen

44 Hagit Ofran, "Annex and Dispossess: Use of the Absentees' Property Law to Dispossess Palestinians of their Property in East Jerusalem", 7-8.

45 Anis F.Kassim, *The Palestine Yearbook of International Law 1996-1997*, (Cambridge: Kluwer Law International, 1998), 426.

46 Ofran, *Annex and Dispossess: Use of the Absentees' Property Law to Dispossess Palestinians of their Property in East Jerusalem*, 9.; Kassim, *The Palestine Yearbook of International Law 1996-1997*, 425.

47 Kassim, *The Palestine Yearbook of International Law 1996-1997*, 424.

48 Hagit Ofran, *Annex and Dispossess: Use of the Absentees' Property Law to Dispossess Palestinians of their Property in East Jerusalem*, 22.

49 Israel Defense Force, *Order on Abandoned Properties (Private Property) Order No. 58*, (7 Haziran 1967), <http://nakbafiles.org/nakba-casebook/military-order-58-abandoned-properties/>, (eriş. tar. 7 Aralık 2024).

50 Centre on Housing Rights and Evictions (COHRE) – BADIL Resource Center for Palestinian Residency & Refugee Rights, *Ruling Palestine: A History of the Legally Sanctioned Jewish-Israeli Seizure of Land and Housing in Palestine*, (2005), 85.

arazilerin yaklaşık 430.000 dönüm olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca bu arazilerin çoğu yıllarca ekilmemiş olduğu için daha sonra hazine arazisi olarak ilan edilmiştir. Toprakların özellikle Ürdün Vadisi'ndeki yerleşimler için kullanıldığı bilinmektedir.⁵¹ Terk edilmiş mülk ve arazi sahiplerinin geri dönerek mülklerinde hak iddia etmelerini engellemek adına ise bir kara liste oluşturulmuştur. Kara listede yer alan mülk sahiplerinin Batı Şeria'ya girmeleri engellenmiştir. Liste ilk oluşturulduğunda 100 kişiden oluşurken zamanla 2000 kişinin üzerine çıkmıştır.⁵² Bu durum aynı zamanda el konan arazi ve mülklerin arttığını da kanıtlamaktadır.

Kamu Hizmeti için Kamusallaştırma

Kamu hizmeti amacıyla kamulaştırma diğer kamulaştırma yöntemlerinden farklıdır. Kamu hizmeti amacı taşıdığı için kamulaştırma sadece İsrail vatandaşlarına değil aynı zamanda Filistinlilere de hizmet etmek zorundadır. Ancak İsrail için 'kamu' kavramı Hristiyan ve Müslümanları dışlayarak sadece Yahudileri ifade etmektedir.⁵³ Kamusallaştırılan arazi kamuya hizmet amacı taşıdığı için yerleşimcilere aktarılamaz veya yerleşim hizmetine sunulamaz. Ancak İsrail bu kuralı ihlal ederek kamulaştırma faaliyetini Filistinlilerin özel topraklarına yerleşim kurmak ve yerleşimleri genişletmek için kullanmıştır.⁵⁴ Ayrıca kamusallaştırılan Filistin toprakları, yerleşimlerin su artıma tesisi, yerleşimleri birbirine bağlayan yol yapımı gibi yerleşimlere fayda sağlayan hizmetler için de kullanılmıştır. Özellikle yapılan yolların Filistinliler için de fayda sağlayacağı iddia edilse de yapılan yollar son aşama Filistinlilerin kullanımına yasaklanmıştır.⁵⁵ Kamusallaştırılan arazilerin tamamı yerleşim ve bölge konseyleri yetki alanına devredilmiştir. İnşa edilen alan sınırlı olduğu hallerde dahi yerleşimin yetki alanı geniştir. Bu da İsrail'in ileriye dönük olarak yerleşimler için arazi elde ettiğini göstermektedir.⁵⁶

2010 yılında kamu hizmeti amacıyla kamulaştırma kanununda değişiklik yapılmıştır. Mevcut haliyle zaten Filistinlilere hak mücadelesi şansı vermeyen kanun, yapılan değişiklikle beraber Filistinlilerin özel arazilerini kamulaştırmadan kurtarmalarını imkânsız hale getirmiştir. 2010 yılına kadar geçerli olan 1943 yasasına göre arazi kamulaştırma amacına uygun

51 Peace Now, "Methods of Confiscation", (2009), <https://peacenow.org.il/en/methods-of-confiscation-how-does-israel-justify-and-legalize-confiscation-of-lands?lang=en>, (eriş. tar. 7 Aralık 2024).

52 Akiva Eldar, "Ministry Admits 'Blacklist' of Palestinians Who Left W. Bank", Haaretz, (5 Temmuz 2006), <https://www.haaretz.com/1.4855904>, E.T.: (20.06.2020).

53 İbrahim Mattar, The Quiet War: Land Expropriation in the Occupied Territories, Palestine-Israel Journal, 4/2,(1997).

54 Peace Now, "Methods of Confiscation – How does Israel justify and legalize confiscation of lands?", (1 Ocak 2009).

55 Hareuveni, "By Hook and by Crook Israeli Settlement Policy in the West Bank",30.;B'tselem, "Forbidden Roads Israel's Discriminatory Road Regime in the West Bank", 5.

56 Nir Shalev, The Hidden Agenda: The Establishment and Expansion Plans of Ma'ale Adummim and their Human Right Ramifications, (BİMKOM-B'Tselem, 2009), 9-10.

kullanılmadığı taktirde el konulan toprağın geri verilmesi gerekmektedir. 2010 yılında Knesset'ten geçen yasa, kamulaştırılan arazileri devlet mülkü olarak onamış ve İsrail devletine 17 yıl için kamulaştırılan araziye kamulaştırmaya esas olan nedenin dışında kullanma izni vermiştir. Ayrıca yasa, eğer kamulaştırılan arazi üçüncü bir kişiye devredildiyse ya da kamulaştırma üzerinden 25 yıl geçtiyse, mülk sahiplerini arazinin kamulaştırılma gerekçesi dışında kullanılması gerekçesi ile iade talebinde bulunmaktan menetmiştir.⁵⁷

Bu kanun şüphesiz Filistinlilerin el konulan topraklarına yönelik dava açmalarını önlemek ve toprakların geri verilme ihtimalini tamamen ortadan kaldırmak için yapılmış bir düzenlemedir. Bakıldığı zaman kamulaştırılan arazilerin çoğu Dünya Siyonist Örgütüne veya Yahudi Ulusal Fonu⁵⁸ gibi kurumlara aktarılmış veya İsraili özel şirketlere devredilmiştir. Bunun yanı sıra Filistinlilere ait arazilerin çoğu 1980-1990'larda kamulaştırılmış, ancak arazi sahipleri seneler sonra topraklarında inşaatlar başladığında kamulaştırmadan haberdar olmuşlardır. Sonuç olarak kamulaştırılan arazilerin hiçbiri Filistinlilerin ihtiyaçları için kullanılmamış, zaman aşımı gerekçesi ile zaten kısıtlı olan itiraz haklarını dahi kullanamamışlardır.⁵⁹

SONUÇ YERİNE: KAMULAŞTIRMANIN FİLİSTİNLİLERİN HAYATI ÜZERİNE ETKİSİ

İsrail, yukarıda özetlenen kamulaştırma yöntemleri ile yalnızca yerleşimlere arazi sağlamakla kalmamış, yerleşimlerin birleşenleri olarak tanımlanabilecek yol ve kontrol noktaları gibi unsurları da içeren komplike bir yapıyı Filistinlilerin toprakları üzerine inşa edebilmiştir. Bu durum Filistin ve Filistinliler için pek çok alanda olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Bunlardan en önemlisi hiç şüphesiz Filistin'in bağımsızlığının ve self-determinasyon hakkının engellenmesidir. Bir halkın coğrafi sınırlarını, politik durumunu veya kendi geleceğini diğer devletlerden bağımsız olarak kendisinin özgürce belirlemesi olarak tanımlayabileceğimiz self determinasyon hakkında tanımlanan sınırlar İsrail'in kamulaştırma politikaları ile ihlal edilmekte, Batı Şeria'da yerleşimler kurulması ve yerleşimci nüfusun buraya aktarılması ile parçalanmış Filistin toprakları üzerinde Filistin Yönetiminin hakimiyeti kaybolmaktadır. Bu da

57 Adalah, Land (Acquisition for Public Purposes) Ordinance – Amendment No. 10, <https://www.adalah.org/en/law/view/502#:~:text=land%20in%20Israel.,Amendment%20No.,serve%20the%20original%20confiscation%20purpose.&text=It%20was%20designed%20to%20prevent,lawsuits%20to%20reclaim%20confiscated%20land.> (eriş. tar. 7 Aralık 2024).

58 Yahudiler tarafından yapılan maddi yardımların bireysel olmaktan çıkarılarak tek bir kurum aracılığıyla daha sistemli yönetilmesi amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik 1901 yılında Yahudi Ulusal Fon'u kurulmuştur. Yahudi Ulusal Fon'u maddi desteklerle Filistin'e yapılan göçleri ve yerleşimlerin kurulmasını organize etmiştir. Filistin'de toprak alımı ve yerleşimlerin kurulmasında önemli bir aktör olmuştur. Bkz: Gershon Shafir, *Land, Labor and the origins of the Israeli-Palestinian Conflicts 1882-1914*, (London: California University Press, 1996), 155.

59 Adalah, Knesset Enacts New Amendment to the Land Ordinance of 1943 to Block Palestinian Claims for Land Previously Confiscated by the State, (25 Şubat, 2010), <https://www.adalah.org/en/content/view/7677>, (eriş. tar. 7 Aralık 2024).

kendi geleceklerini tayin etmelerini imkânsız hale getirmektedir.⁶⁰ Ayrıca self determinasyon hakkı, tüm halklara siyasi sistemlerini özgürce belirleme ve ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerini serbestçe gerçekleştirme hakkını tanımaktadır. Özel arazilerin haksızca ve hukuksuzca kamusallaştırılması, topraklara koyulan erişim kısıtlaması, evlerin yıkılması ve hareket özgürlüğü üzerindeki kısıtlamalar Filistinlilerin ekonomik ve sosyal gelişimini engellediği için self-determinasyon hakkının bu boyutu da ihlal edilmektedir.⁶¹

Self-determinasyon hakkını engelleyen diğer unsurlar ise kamulaştırılan topraklar üzerine yapılmış olan kontrol noktaları ve kestirme yollardır. Yahudilerin Batı Şeria'daki yerleşimlerde yaşamalarını teşvik etmek ve bölgeyi İsrail'e bağlamak için yollar kullanılmıştır. Yollar yerleşimcileri İsrail'e bağlarken aynı zamanda onları Filistin tehlikesinden koruyacağını güvencesi verilmiştir.⁶² 1990'lı yıllarda ise İsrail "güvenlik tehdidi altındaki" yerleşimlerin Filistinlilerle bir teması olmadan İsrail'e bağlanması için kestirme yolların inşasına başlamıştır.⁶³ Bu yönüyle kestirme yollar, yasaklı yollar, kısmen yasaklı ve kısıtlı kullanımlı yolların yapısının merkezinde yerleşimler yer almaktadır. Yerleşim yerleri Batı Şeria'daki düzeni şekillendiren en önemli unsurlar oldukları için kontrol noktaları, kısıtlanmış ve yasaklanmış yollar, kestirme yollar ve hareketi engelleyen barikatlar yerleşimlerin konumlarına göre yerleştirilmektedir.⁶⁴ Kestirme yollar, Yahudi yerleşimciler ile Filistinlileri birbirinden ayırma amacı taşıdığı kadar bölgenin parçalanması ve yerleşimlerin genişlemesine için arazi teminine de hizmet etmektedir. İsrail ordusu "Batı Şeria'daki yerleşimcilerin güvenliğini sağlama" gerekçesini Filistinlilerin hareket kabiliyetlerini kısıtlamak için kullanmıştır. Böylece kestirme yollar Elisha Efrat'ın ifadesiyle Batı Şeria'yı ahtapot gibi sararak Filistinlilerin kentsel gelişimini engellemiş, Filistin bölgelerini parçalara ayırmış ve daha fazla yerleşim yerinin kurulması için olanak sağlamıştır.⁶⁵

İsrail'in sadece yerleşimcilerin kullanımına ayırdığı kestirme yolların kullanımını Filistinlilere tamamen yasaktır. Ancak Filistinliler için ana yolların bir kısmı tamamen yasaklıyken bir kısmı kısıtlı erişime açıktır. Yolların kısıtlı veya yasaklı olma durumu değişkenlik gösterdiği için Filistinliler hangi yolların hangi kısımlarının onlar için yasaklı olduğunu bilmemektedirler. Ayrıca çoğu zaman yasaklı veya kısıtlı yolları belirten bir tabela veya uyarı

60 Tomis Kapitan, "Self Determinasyon", Raja Halwani & Tomis Kapitan(ed), The Israeli-Palestinian Conflict: Philosophical Essays on Self-Determination, Terrorism, and the One-State Solution, (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2008), 49.

61 Nidal Azzam ve Meliss Yvonne, "Forced Population Transfer: The Case of Palestine", No:23, (Beylehem: BADIL, 2020), 15.

62 Jad Isaac vedğr, "Assesing the Impact of Israeli Movement Restrictions on the Mobility of People and Goods in the West Bank", (The Applied Research Intitute – Jerusalem, 2019),16.

63 United Nation Office for the Coordination of Humanitarian Affairs–Occupied Palestinian Territory, Special Focus: West Bank Movement and Access, (2010), 10.

64 B'tselem, "Settlements", (16 Ocak 2019), <https://www.btselem.org/settlements>, (eriş. tar. 7 Aralık 2024).

65 Efrat, The West Bank and Gaza Strip:A Geography of Occupation and Disengagement, 85.

yoktur. Bazı durumlarda yollar sonradan yasaklanmışsa Filistinlilere açık olduğuna dair tabelalar bulunabilir. Bu gibi durumlarda Filistinliler yasaklı yollara girdiklerinde üzerlerine ateş açılabilir, tutuklanabilir veya kimliklerine el konulabilir.⁶⁶ Yasaklanmış ve kısıtlı yollara ilişkin resmi bir mevzuat yoktur. Tamamen sahadaki komutanların sözlü emirlerine dayanmaktadır. Bu şeffaflık eksikliği Filistinlilerin hak arayışlarını engellerken İsrail'i hesap verilebilirlikten kurtarmaktadır. Bu nedenle Filistinliler belirsizliğini koruyan ana yollardan ziyade uzun ve dolambaçlı olan alternatif yolları kullanmayı tercih etmektedirler.⁶⁷ Bu yollar ile Filistinli ve İsraili araçları birbirinden uzak tutmak amaçlanmış ve Filistinliler bakımlı otoyollardan ziyade engebeli, asfalsız ve uygun şekilde aydınlatılmamış bu tali yolları kullanmaya zorlanmıştır. Alternatif yolların dolambaçlı yapısı 10-20 dakika sürebilecek bir yolculuğun mesafesi yaklaşık üç saat uzamaktadır. Bu durumda yolların uzunluğu Filistinlilerin hayatında ciddi bir zaman kaybına, kimi zaman hayati sorunlara yol açmakta yaşam kalitelerini ciddi şekilde düşürmekte yolların kalitesiz yapısı araçların bozulmasına ekstra masraflara neden olmaktadır.⁶⁸

Yollar üzerine yerleştirilen kontrol noktaları da hareket kısıtlaması yaratarak Filistinlilerin bölgeler arasındaki dolaşım özgürlüğünü engellemiştir. Bu yapılar İsrail ayrımcılığını temsil etmelerinin yanı sıra Filistin halkını kontrol etmek, bölge üzerinde egemenliğini ortadan kaldırmak gibi işlevler yerine getirmiş ve getirmektedirler.⁶⁹ Dahası kontrol noktaları ve kestirme yolların bazı kısımları yerleşimci liderler tarafından dikte edilerek yalnızca onların isteklerinin karşılanması amacıyla yapılmıştır.⁷⁰ Kontrol noktalarının belirli bir prosedürü veya kuralları yoktur ve keyfi uygulamalara tabidir. Bu nedenle hangi kontrol noktasının ne zaman açılıp kapanacağı veya geçişin sağlanıp sağlanmayacağı belirsizdir. Bu durumu çok daha katlanılmaz kılan ise kontrol noktalarının Filistin köy ve kasabalarında geniş bir alana yayılmış olmasıdır. Bir Filistinli, köyünün kasabasının veya şehrinin sınırları dışına çıkmak istediğinde en az bir kontrol noktasından çoğu zaman ise birden fazla kontrol noktasından geçmek zorunda kalmaktadır.⁷¹ 2021 yılında B'Tselem'in yayınladığı kontrol noktaları listesine bakıldığında Batı Şeria'da 168 kontrol noktası bulunduğu görülmektedir.⁷² Mevcut kontrol noktaları kestirme, yasaklı

66 Hagar Kotef, ve Merav Amir, "Between Imaginary Lines: Violence and Its Justifications at the Military Checkpoints in Occupied Palestine", Hagar Kotef (ed), *Movement and The Ordering of Freedom: On Liberal Governances of Mobility*, (London: Duke University Press, 2015), 55-57.

67 B'Tselem, "Forbidden Roads: Israel's Discriminatory Road Regime in the West Bank", 36.

68 Society St.Yves, *Life Restricted Freedom of Movement and Access Restriction in the Occupied Palestinian Territory*, (2018), 14.

69 Azzam ve Yvonne, *Forced Population Transfer: The Case of Palestine*, 22.

70 Efrat, *The West Bank and Gaza Strip: A Geography of Occupation and Disengagement*, 41.

71 David Kretzmer ve Gila Svirsky, *Ground to Halt: Denial of Palestinian Freedom of Movement in the West Bank*, (B'Tselem, Ağustos 2007), 13-15.; Saree Makdissi, *Palestine Inside Out: An Everyday Occupation*, (New York: W. W. Norton & Company, 2008), 43.

72 B'Tselem, *List of military checkpoints in the West Bank and Gaza Strip*, https://www.btselem.org/freedom_of_movement/checkpoints_and_forbidden_roads, (eriş. tar. 7 Aralık 2024).

ve kısmen yasaklı olan yollarla birleştğinde Filistinlilerin sağlık, eğitim gibi günlük yaşamlarını devam ettirebilecekleri kurumlara ulaşmalarını oldukça zorlaşmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'nün 2019 yılında yayınladığı bir rapora göre özellikle C bölgesindeki Filistinlilerin yaklaşık %83'ü birinci derecede bir sağlık hizmetine erişememektedir.⁷³ Kontrol noktalarında kronik hastalığı olan veya durumu ağır olan kişiler uzun kuyruklarda beklemek zorunda kalmaktadırlar. Arama ve bekleyişlere maruz kalan hastalar için ayrı bir geçiş yolu yoktur. Normal şartlarda 15 dakika sürmesi gereken yolculuk kontrol noktasında uzun kuyruklarda bekleyişler nedeniyle saatlerce sürebilmekte ve bu da hastalar için süreci daha eziyetli hale getirmektedir.⁷⁴ Acil hastaların bulunduğu durumlarda ise çoğu zaman ambulansların hastaya ulaşması yine güvenlik gerekçesiyle kontrol noktalarında engellenmektedir. Özellikle hamile kadınların uzun bekleyiş sırasında hastaneye ulaşmadan kontrol noktasında ölümlerle sonuçlanan doğum yaptığı pek çok vaka kaydedilmiştir.⁷⁵ Kontrol noktalarının göz ardı edilmemesi gereken en önemli etkilerinden biri Filistinlilerin üzerinde oluşturduğu psikolojik etkidir. Her gün kullanmak zorunda oldukları kontrol noktalarında sözlü ve fiziksel şiddete ve cinsel tacize maruz kalmaktadırlar. Bir örnek olarak Filistinli Arwa'nın *"Onlara yaklaşırken sanki nefes alamıyordum gibi panik hissediyorum ve bütün kaslarım geriliyor. İnsan değilmişim gibi hissediyorum, insan varoluşundan sıyrılmışım gibi..."*⁷⁶ ifadeleri kontrol noktalarının Filistinliler üzerindeki psikolojik etkisini özetlemektedir. Buralarda Filistinlilerin zamanları, mekanları ve hayatları kendilerine ait olmaktan çıkarak, kontrol noktasındaki keyfi sisteme ait duruma gelmektedir.

Kamulaştırılan araziler üzerine kurulan yerleşimlerin uzantıları olan kontrol noktaları ve yollar eğitime erişim konusunda da önemli aksaklıklar meydana getirmektedir. Okullara ulaşmak için kontrol noktalarından geçmek zorunda kalan öğrenciler şiddete, tacize ve uzun bekleyişlere maruz kalmaktadırlar. Kontrol noktalarının belirsiz açılıp kapanmaları okula yetişmeyi veya eve dönebilmeyi zorlaştırmaktadır. Ayrıca kontrol noktalarında saldırı tüfeğiyle silahlanmış askerlerin köpekleriyle öğrencilere yönelik vücut ve çanta aralamaları gerçekleştirmeleri çocuklar üzerinde psikolojik bir baskı oluşturmaktadır.⁷⁷ Yerleşimlerin bulunduğu yollardan geçen öğrenciler yerleşimci tacizinden ve şiddetinden kurtulmak için daha uzun ve dolambaçlı

73 World Health Organization "Overcoming Barriers to Health Care Access in the West Bank with Mobile Clinics" s.3. https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/assessments/190527rep_who_e.pdf, (eriş. tar. 7 Aralık 2024).

74 World Health Organization, "The checkpoint makes me sicker than I already am", <http://www.emro.who.int/pse/palestine-infocus/noor-h-checkpoint.html>, (eriş. tar. 7 Aralık 2024).

75 Gideon Levy, "Twilight Zone / Birth and Death at the Checkpoint", Haaretz, (10 Eylül 2003), <https://www.haaretz.com/1.5372570>, (eriş. tar. 7 Aralık 2024).

76 Julie Peteet, Space and Mobility in Palestine, (Bloomington: Indiana University Press), 2017, 119.

77 Manuel Quintero ve Nader Muaddi(ed), "Education Under Occupation: Access to Education in the Occupied Palestinian Territory", (EAPPI, 2013), 15-16.

yollar tercih etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu tür olaylar çocuklar üzerinde kaygı, korku, travma meydana getirirken güvenlik duygularına zarar vermektedir. Dolayısıyla böyle bir psikolojik baskı altında öğrencilerin öğrenim süreçleri zorlaşmaktadır.⁷⁸ Öğrencilerin kontrol noktalarında veya yerleşimciler tarafından maruz kaldıkları şiddet ve taciz, ailelerin özellikle kız çocuklarının eğitim hayatını sonlandırmasıyla karşı karşıya bırakılmaktadır. Eğitim hakkından mahrum kalan çocuklar arasında ise çocuk işçilik ve erken yaşta evlilik yaygınlaşmaya başlamaktadır. Örneğin 2015 yılında El-Halil'de dört kadından biri 18 yaşına gelmeden evlenmiştir.⁷⁹

Toprakların kamulaştırılması ve bu toprakların yerleşimcilere aktarılmasının bir diğer olumsuz etkisi de su kaynakları üzerine olmuştur. Yerleşimler kuruldukları yerler itibariyle su kaynaklarının ilhak edilmesine hizmet etmişlerdir. Pek çok yerleşim su kaynaklarının üzerine kurularak su kaynaklarını kontrol etmeleri sağlanmıştır.⁸⁰ Su kaynakları üzerinde sağlanan kontrol sonucunda kaynakların %85'inden fazlası Batı Şeria'daki ve İsrail'deki yerleşimler için kullanmakta, Filistinlilerin kullanımı için ise çeşitli engellemelerle %15'ten az kaynak bırakılmaktadır.⁸¹

Sonuç olarak İsrail'in uyguladığı kamusallaştırma politikaları sonucunda Filistinlilerin tapulu ve tapusuz binlerce dönümlük arazisi ele geçirilmiştir. Ele geçirilen araziler yerleşimlerin ve bölgesel konseylerin yetki alanına dahil edilmiştir. Kamusallaştırmalarla Filistinliler belirli alanlara sıkıştırılmış, kamu yapıları ve istihdam alanları kısıtlanmış ve altyapı hizmetlerine ulaşmaları engellenmiştir. Aynı zamanda Filistin halkının günlük yaşam şartlarını son derece ağırlaştıran yerleşimler ve bileşenleri, halkı ya "açık hava hapisanelerinde" yaşamaya veya göçe mecbur bırakılmaktadır. Sağlık ve eğitim gibi hizmetlere ulaşmaları ise eziyet haline gelmektedir. Bu durumun etkisi sadece C bölgesindeki Filistinlileri değil A ve B bölgesindeki Filistinlileri de kapsadığından aslında bütün bir Filistin devletinin gelişimini engellemektedir.

KAYNAKÇA

Alqasis, Amjad, Al Azza, Nidal, "Israeli Land Grab and Forced Population Transfer of Palestinians: A Handbook for Vulnerable Individuals and Communities", Bethlehem: BADIL, 2013.

78 United Nation Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, Rise in Incidents Disrupting Schooling Across the West Bank, (Kasım 2018), <https://www.ochaopt.org/content/rise-incidents-disrupting-schooling-across-west-bank>, (eriş. tar. 7 Aralık 2024).

79 United Nation Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, 2017 Humanitarian Needs Overview: Occupied Palestinian Territory, (2017), 30.

80 POICA, A question of survival for Israel Settlement and Water, (2 Aralık 2009), <http://poica.org/2009/12/a-question-of-survival-for-israel-settlements-and-water/>, (eriş. tar. 7 Aralık 2024).

81 United Nation Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, 2019 Humanitarian Needs Overview: Occupied Palestinian Territory, (2019), 23.

- Aronson, Geoffrey, "Israel, Palestinians and the Intifada: Creating Facts on the West Bank", New York: Kegan Paul International, 1990.
- Azzam, Nidal, Yvonne, Meliss. "Forced Population Transfer: The Case of Palestine", No:23, Beytlehem: BADIL, 2020.
- Bisharat, George, "Land, Law and Legitimacy and the Occupied Territories", American University Law Review, 43, 1994.
- Centre on Housing Rights and Evictions (COHRE) – BADIL Resource Center for Palestinian Residency & Refugee Rights, "Ruling Palestine: A History of the Legally Sanctioned Jewish-Israeli Seizure of Land and Housing in Palestine", 2005.
- Etkes, Dror, Ofran, Hagit. "Breaking the Law in the West Bank. One Violation Leads to Another: Israeli Settlement Private Palestinian Property", 2006.
- Etkes, Dror , A Locked Garden: Declaration of Closed Area in West Bank, Kerem Navot, 2015.
- Etkes, ,Dror, Blue and White Make Black: The Work of Blue Line Team in the West Bank, Kerem Navot, 2016.
- Etkes, Dror, Seizethe Moral Law Ground: Land Seizure for Security Needs in the West Bank, çev: Talia Krevsky, Dionika, 2018.
- Etkes, Dror , Out of Order: Civil Administration Eviction Orders from State Land 2005-2018, Hagel-Kerem Navot, 2019.
- El-Atrash, Ahmad. vdğr, Planing Towards a Sustainable Land Transportation System in a Future Palestinian State, Journal of Nature Science and Sustainable Technology, 2/3, 2009.
- Erhan Keleşoğlu, İsrail Yurttaşları Filistinliler: Yurttaşlık, Kimlik, Siyaset, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Bilgi Yayınları, 2014.
- Gazit , Shlomo. Trapped Fools: Thirty years of Israeli policy in the Territories, London: Frank Cass Publishers, 2003.
- Hareuveni, Eyal. By Hook and by Crook Israeli Settlement Policy in the West Bank, B'Tselem, 2010.
- Hareuveni, Eyal, Arrested Development: The Long Term Impact of Israel's Separation Barrier in the West Bank, B'Tselem, 2012.
- Heymont, Irgving "The Israeli Nahal Program", Middle East Journal, 21/22, 1967.
- Isaac Jad, vdğr., Assesing the Impact of Israeli Movement Restrictions on the Mobility of People and Goods in the West Bank, The Applied Research Intitute – Jerusalem, 2019.
- Izzat Muhammad Mustafa Dweikat et al. v. Government of Israel, HCJ 390/79, <http://www.hamoked.org/Document.aspx?dID=1670>, (eriş. tar. 7 Aralık 2024).
- Kassim, Anis F. The Palestine Yearbook of International Law 1996-1997, Cambridge: Kluwer Law International, 1998.

- Kapitan, Tomis “Self Determinasyon”, Raja Halwani & Tomis Kapitan(ed), The Israeli-Palestinian Conflict: Philosophical Essays on Self-Determination, Terrorism, and the One-State Solution, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2008.
- Kretzmer, David ve Svirsky, Gila Access Denied: Israeli Measures to Deny Palestinians Access to Land Around Settlement, B’Tselem, 2008.
- Kretzmer, David ve Svirsky, Gila. Ground to Halt: Denial of Palestinian Freedom of Movement in the West Bank, B’Tselem, Ağustos 2007.
- Kotef, Hagar ve Amir, Merav. “Between Imaginary Lines: Violence and Its Justifications at the Military Checkpoints in Occupied Palestine”, Hagar Kotef (Ed), Movement and The Ordering of Freedom: On Liberal Governances of Mobility, London: Duke University Press, 2015.
- Lein, Yehezkel “Land Grab, Israel’s Settlement Policy in the West Bank”, Yael Stein (ed), B’Tselem, 2002.
- Mattar, İbrahim. The Quiet War: Land Expropriation in the Occupied Territories, Palestine-Israel Journal, 4/2,1997.
- Makdisi, Saree. Palestine Inside Out: An Everyday Occupation, New York: W. W. Norton & Company, 2008.
- Ofran, Hagit. Annex and Dispossess: Use of the Absentees’ Property Law to Dispossess Palestinians of their Property in East Jerusalem, Peace Now, 2020.
- Peteet, Julie. *Space and Mobility in Palestine*, Bloomington: Indiana University Press, 2017.
- Quintero, Manuel ve Muaddi, Nader. (ed), “Education Under Occupation: Access to Education in the Occupied Palestinian Territory”, EAPPI, 2013.
- Shalev, Nir ve Cohen-Lifshitz, Alon. “The Prohibited Zone: Israeli Planning Policy in the Palestinian Villages in Area C”, BİMKOM, 2008.
- Shalev Nir, Under Guise of Legality: Israel’s Declaration of State Land in West Bank, B’Tselem, 2012.
- Shalev, Nir. The Hidden Agenda: The Establishment and Expansion Plans of Ma’ale Adummim and their Human Right Ramifications, BİMKOM-B’Tselem, 2009.
- Shafir, Gershon. Land, Labor and the origins of the Israeli-Palestinian Conflicts 1882-1914, London: California University Press, 1996.
- Society St.Yves ,Life Restricted Freedom of Movement and Access Restriction in the Occupied Palestinian Territory, 2018.
- Tilley, Virginia. Beyond Occupation: Apartheid, Colonialism and International Law in the Occupied Palestinian Territories, London: Pluto Press, 2012.
- Vashum R., Self-Determination: Principles, Meanings and Practices, Indian Anthropologist, 26/1, 1996.